

Het Engelse veld in Bergen aan zee:

Beter ten halve gekeerd

BERT BUIZER

Bijna honderd jaar geleden omvatte het particuliere duinterrein van de heer J. van Reenen - Heer van Bergen - ruim 1500 ha. Het was de vurige wens van de eigenaar en zijn echtgenote, Marie Völter, "de uitgestrekte vlakten(...) in cultuur te brengen". Aldus geschiedde: in 1906 werd Bergen aan Zee gesticht.

Aanvankelijk zou er - naar voorbeeld elders in de duinen van Kennemerland - een boerenbedrijf worden geëxploiteerd, maar al na het eerste seizoen was het duidelijk: het toerisme bood meer perspectief. Voortvarend werd de verdere ontwikkeling ter hand genomen. De tuin- en landschapsarchitect Cornelis Springer ontwierp de fraaie Zeeweg en het stratenplan voor de jonge badplaats. De straten omarmden twee groen longen: het Parnasiapark in het zuiden en het Engelse Veld in het Noorden. Vanaf 1908 tot 1925 werd er in het Engelse Veld een weilandje/akkertje geëxploiteerd, terwijl de omringende, niet geëgaliseerde lage duinen werden beplant met in totaal 50.000 éénjarige Oostenrijkse dennen. Het voormalige weilandje huisvestte in 1939 een mobilisatiekamp, om na een kort gebruik als paardenlandje braak te blijven liggen. In het begin van de jaren zestig is in verband met een hevige dennenscheerderplaag het bos gekapt. Het land lag braak: een vegetatie ontwikkelde zich.

Het "begrazingsteam" van anderhalve Schotse Hooglander in het Engelse Veld op de foto gezet (foto: Bert Buizer).

Planologie

Bergen aan Zee is grotendeels gevormd onder invloed van de familie Van Reenen en haar NV Bouw Exploitatie Maatschappij (BEM): straat-aanleg en naamgeving, de zorg voor de beide parken, de architectuur van de villa's en andere bouwwerken, alles werd gestuurd. Het Algemeen Uitbreidingsplan voor Bergen aan Zee uit 1937 werd dan ook door de gemeente slechts pro forma van een zegel voorzien. Het stond verkaveling toe voor de bouw van vele tientallen villa's ten noorden en ten zuiden van de huidige bebouwinggrenzen. Slingerende wegen in prachtige valleien: een droombeeld. Het Wederopbouwplan na WO II is slechts ten dele uitgevoerd. In het voorjaar van 1975 werd door de gemeenteraad het Bestemmingsplan Bergen aan Zee goedgekeurd: de bebouwing in noordelijke en zuidelijke richting was, dankzij gerichte voorlichting en excursies voor leden van gemeenteraad en Provinciale Staten, van de baan. Het werd later toegevoegd aan het Noord-Hollands Duinreservaat en beheerd door de NV PWN. Het Engelse Park, ca. 15 ha groot, werd bestemd voor sociale woningbouw; na een bezwaarprocedure bij de Raad van State werd dat in 1981 definitief.

Grootse plannen, gewijzigde maatschappelijke verhoudingen

Vanaf dit moment werden vele plannen ontwikkeld voor het Engelse Veld: het een nog grootschaliger dan het andere. Recreatieparken, vierhonderd woningen, flatgebouwen en architectonische hoogstandjes: er kwam niets van terecht. Tot enkele jaren geleden een projectontwikkelaar het aandelenpakket van de NV BEM overnam.....Voor een totale bebouwing van het terrein kon op dit moment geen enkel maatschappelijk draagvlak worden gevonden. De inmiddels opgerichte Stichting Bergen aan Zee bundelde veel kennis en raakte zeer betrokken bij het onderzoek naar ecologische, milieukundige en stedenbouwkundige mogelijkheden en onmogelijkheden van de dreigende bebouwing.

Af en toe foerageert de buizerd boven Bergen aan Zee (foto: Henk Harmsen).

Het uiteindelijke resultaat was dat van het Engelse Veld ongeveer drie ha. werd bebouwd en de overige ca 13 ha de bestemming duinterrein heeft gekregen. De uiterste noordwesthoek van de bebouwde kom - de Kuil - moest helaas worden opgeofferd ten gunste van villabouw. De vallei behoort niet tot het Engelse Veld.

Links: In de uiterste noordwesthoek van Bergen aan Zee werd "De Kuil" volgebouwd met villa's (foto: Henk Wijkhuisen)

Rechts: Drie hectaren duin is verloren gegaan aan woningbouw in het Engelse Veld (foto: Henk Wijkhuisen).

Flora, fauna en landschap

Zorgvuldige inventarisatie van planten en plantengemeenschappen leverde een verrassend beeld op. Vondsten van de maanvaren, de harlekijnorchis, het rozenkransje, rond wintergroen, knopbies, zeegroene zegge, steentijm, zandviooltje, de beide ratelaarsoorten, zwenkdravik, vlieszaad en vele tientallen andere soorten geeft voldoende aan dat de actuele kwaliteit hoog is. Voeg daar aan toe het voorkomen van de duinhagedis, de julikever, eekhoorn, broedende nachtegaal en sprinkhaanrietzanger, foeragerende torenvalk en buizerd en er ontstaat een boeiende uitgangssituatie om verdere bescherming en ontwikkeling te bepleiten. De landschappelijke waarde van het veld is groot: een ruimte temidden van bebouwing, ruimte om te wandelen en te genieten. De kleinschalige beïnvloeding resulteerde in kenmerken van een zeedorpenlandschap, zij het veel minder dan in de zuidelijk gelegen Wimmenummerduinen. Op grond van deze kwaliteiten en de vrije toegankelijkheid maakt het IVN al vele jaren dankbaar gebruik van het gebied voor haar educatieve activiteiten; ook natuurorganisaties organiseren met enige regelmaat excursies naar het Engelse Veld.

Beschermd natuurgebied

Reeds in 1987 is er op grond van flora, vegetatie, fauna en de ligging van het Engelse Veld - min of meer op de kalkgrens - positief geadviseerd om tot aankoop door de provincie over te gaan en het beheer op te dragen aan de NV PWN.

De Minister van LNV besluit mede op grond van genoemde kwaliteiten de Duinen bij Bergen, waarvan het Engelse Veld deel van uitmaakt, onder de werking van de Natuurbeschermingswet te plaatsen. Het is dan oktober 1995 en in mei 1997, wordt de provincie Noord-Holland eigenaar. Dit is mogelijk gemaakt door het bestemmingsplan Engelse Veld en omgeving.

Ook de nachtegaal is als broedvogel gesignaleerd in het Engelse Veld (foto: Henk Harmsen).

Natuurbeheer

Het beheer van het Engelse Veld wordt in handen gegeven van de NV PWN met als belangrijkste taak om het gebruik en beheer te richten op behoud, herstel en waar mogelijk ontwikkeling van natuurwaarden van het gebied. Een gedetailleerd overzicht van deze verplichtingen is opgenomen in de toelichting op de aanwijzing tot natuurmonument.

Om tot de gewenste resultaten te komen is een beheer- en inrichtingsplan opgesteld. Tevens werd een aanvraag voor het instellen van begrazing in het kader van de Regeling Effectgerichte Maatregelen in bossen en natuurterreinen gehonoreerd. Winterbegrazing door twee Schotse hooglanders moet een zodanige hoeveelheid dynamiek toevoegen dat uitbreiding van struweel en vergrassing wordt tegengegaan.

Al deze plannen en verplichtingen betekenden echter wel dat aan bepaalde vrijheden en ongewenste ontwikkelingen paal en perk gesteld moesten worden. De laatste jaren verrommelde het terrein sterk en er werd gecroost, geparkeerd, gedropt in het holst van de nacht tijdens het broedseizoen, 'landje pik', kamperen en barbecue, tuinafval storten, planten uitgestoken etc. Kortom: ingrijpen was noodzakelijk.

Draagvlak en bewonersparticipatie

Ondanks de genoemde negatieve invloeden hebben bezoekers van het Engelse Veld in alle vrijheid kunnen genieten van het uitzicht, het niemandsland, de planten in de seizoenen enz. Daar moet een nieuwe beheerder respect voor tonen en rekening mee houden; het publiek moet begrip tonen voor de wettelijke verplichtingen en de redelijkheid van de uitvoering daarvan. Voor dit gebied is gekozen voor een intensieve vorm van bewonersparticipatie: alle huishoudens werden schriftelijk uitgenodigd voor een informatieve bijeenkomst om van gedachten te wisselen over het toekomstige be-

heer. Voorafgaande aan deze bijeenkomst werden bewoners uitgenodigd hun ideeën schriftelijk in te dienen. Aansluitend werd een kleine commissie samengesteld, bestaande uit vertegenwoordigers van bewoners en beheerder. De commissie had als opdracht uitgangspunten en randvoorwaarden te formuleren voor de inrichting en het beheer. Na een aantal intensieve besprekingen en de publicatie van een informatieblad werden alle huishoudens voor een tweede en laatste, informatieve bijeenkomst uitgenodigd.

Beide bijeenkomsten werden goed bezocht en onder deskundige, externe, begeleiding werd en zinvol van gedachten gewisseld.

Resultaten tot nu toe

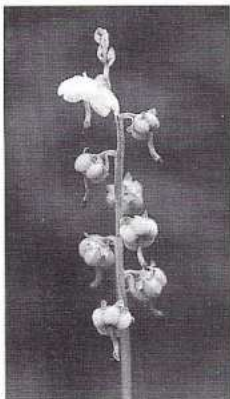
Inmiddels is het gebied omrasterd en doen de hooglanders al enkele maanden hun werk. Het publiek reageert over het algemeen positief; de dagelijkse aanwezigheid van een beheerder draagt daartoe veel bij. De Stichting Bergen aan Zee heeft een belangrijk doel bereikt en de biomonitoring moet aantonen dat het beheer daadwerkelijk resultaat heeft.

DRS. D.A.G. BUIZER IS CONSULENT VAN DE STICHTING DUINBEHOUD IN BERGEN

REFERENTIES

- BUIZER, D.A.G., 1981. BOEREN IN HET DUIN. IN: BERGEN AAN ZEE, BADPLAATS SINDS 1906. PIROLA, SCHOORL
 BUIZER, D.A.G., 1991. RUSSENDUIN, ENGELSE PARK EN PARNASSIAPARK. IN: ATLAS NATUURGEBIEDEN ALKMAAR & BERGEN.
 SMIT, T., 1998. SCHOTSE HOOGLANDERS IN HET ENGELSE VELD. BEHEER EN INRICHTING.
 NV PWN WATERLEIDINGBEDRIJF NOORD-HOLLAND.
 FLORA- EN FAUNAGEGEVENS VAN BERT BUIZER EN CEES ROOBEK.

Het rondbladig wintergroen is één van de soorten die op de vochtige delen van het Engelse Veld gevonden worden (foto: Ruth van Crevel).

Bergen aan Zee vanuit de lucht, toen er nog geen sprake was van bouwactiviteiten in het Engelse Veld en De Kuil. Het Engelse Veld ligt als het ware ingesloten door een cirkelbebouwing achter het karakteristieke kerkje van Bergen aan Zee (foto: Ministerie van LNV, directie VEB).

